

การออกแบบบรรจุภัณฑ์อาหารเกษตรอินทรีย์ *

How to organic food packaging

สุกฤตา หิรัญยขลิต **

บทคัดย่อ

บรรจุภัณฑ์เป็นส่วนสำคัญอันดับต้นๆ นักการตลาดสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับการใช้บรรจุภัณฑ์เพื่อเป็นกลยุทธ์ในการขาย หากทราบแนวทางในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และพร้อมที่จะพัฒนาให้กลายเป็นกลยุทธ์ทางการค้าแล้ว เชื่อว่าผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ของไทยจะสามารถเจาะช่องทางการตลาดได้มากขึ้น ข้อมูลเบื้องต้นที่นักออกแบบควรรู้เกี่ยวกับการออกแบบบรรจุภัณฑ์อาหารเกษตรอินทรีย์ คือเครื่องหมายรับรองต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกให้ผู้บริโภคเชื่อมั่นถึงผลิตภัณฑ์ อาหารเกษตรอินทรีย์ ภาพและลวดลายประกอบที่ดึงดูดใจผู้ซื้อ สร้างความมั่นใจในการเลือกซื้อสินค้าที่มีความปลอดภัยให้กับผู้บริโภค หรือแม้กระทั่งการใช้สีและแบบตัวอักษรที่เหมาะสมสำหรับบรรจุภัณฑ์สินค้าเกษตรอินทรีย์

Abstract

Package is one of important factors that modern marketing people value as a selling strategy. If the solution for developing package is found and can be improved to be a marketing strategy, then it is believed that Thai organic farm products can be increasingly put on the market. The designers should concern many preliminary components in designing organic farm food package. For example, certificate symbols that make organic farm products reliable in the eyes of consumers, graphics and designs on the package that attract buyers, safe products that build consumer confidence for selecting products and appropriate color and fonts for the package of organic farm products.

บทนำ

ปัจจุบันผู้คนให้ความสนใจต่อเรื่องสุขภาพมากขึ้น เมื่อก่อนคนที่ให้ความสำคัญต่อสุขภาพจะเป็นกลุ่มที่มีอายุสูงวัย แต่ปัจจุบันคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ได้หันมาให้ความสนใจเรื่องสุขภาพมากขึ้น

อาหารเป็นสิ่งที่ทำให้คนเรามีสุขภาพดี ผู้คนจึงเริ่มสนใจในการเลือกบริโภคผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพจากเกษตรอินทรีย์ และสินค้าอาหารที่เน้นการตลาดเพื่อสุขภาพ โดยเฉพาะอาหารจากเกษตรอินทรีย์ หรือ ออร์แกนิก (organic food) ซึ่งเป็นผลผลิตที่ได้จากการปลูกและเลี้ยงด้วยวิธีทางธรรมชาติ ไม่มีการใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลงในกระบวนการผลิต ปัจจุบันแนวโน้มในการบริโภคสินค้าอาหารออร์แกนิกกำลังสูงขึ้นเรื่อยๆ จะเห็นได้จากในซูเปอร์มาร์เก็ตส่วนใหญ่จะมีชั้นวางสินค้าประเภทออร์แกนิก โดยเฉพาะเพื่อรับรองผู้บริโภคกลุ่มนี้

หลายคนมักจะสับสนระหว่างสินค้าอาหารเกษตรอินทรีย์และอาหารเพื่อสุขภาพ สินค้าอาหารเกษตรอินทรีย์เป็นอาหารเพื่อสุขภาพ แต่อาหารเพื่อสุขภาพมีทั้งที่ผ่านกระบวนการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์และไม่ได้ผ่านกระบวนการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์

* บทความนี้มุ่งประสงค์เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบบรรจุภัณฑ์เกษตรอินทรีย์

** อาจารย์ประจำภาควิชาการโฆษณา คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ E-mail Address : sukritta.h@bu.ac.th

ภาพที่ 1 ตัวอย่างบรรจุภัณฑ์เกษตรอินทรีย์

อาหารเกษตรอินทรีย์ (Organic Food) หมายถึง อาหารที่ผ่านกระบวนการเพาะปลูกที่มาจากธรรมชาติ ไม่ใช้สารหรือวัสดุปนเปื้อนใดๆ มุ่งเน้นการหมุนเวียนทรัพยากรกลับมาใช้ใหม่และอนุรักษ์ทรัพยากรที่ไม่สามารถนำกลับมาหมุนเวียนใช้ใหม่ได้ นอกจากนี้ยังคำนึงถึงผลกระทบจากการทำการเกษตรที่มีผลต่อสังคมและระบบนิเวศน์บริเวณแปลงปลูก การหันกลับมาบริโภคเกษตรอินทรีย์ ไม่ว่าจะเป็นผักปลอดสารพิษ ข้าวกล้อง อาหารธัญพืชต่างๆ เป็นต้น ตัวอย่างของอาหารที่เป็นเกษตรอินทรีย์ เช่น ผลิตภัณฑ์ของมูลนิธิโครงการหลวง ผลิตภัณฑ์อาหารของดอยคำ เป็นต้น

อาหารสุขภาพ คือ อาหารที่มีส่วนช่วยในการเสริมสร้างให้สุขภาพดีขึ้น เนื่องจากมีสารอาหารที่จำเป็นต่อร่างกาย โดยมีสารอาหารหลัก นอกจากนี้ ยังมีวิตามินและเกลือแร่ที่จำเป็นในการช่วยซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ และได้รับสารประกอบของอาหารที่สำคัญ มีคุณค่าทางโภชนาการเพียงพอ ตัวอย่างของอาหารเพื่อสุขภาพ เช่น ผักฝักรวมมิตรกับงาขาว ปลากระพงนึ่งมะนาว ยาสูบวบก ปลาต้มสมุนไพร แกงเลียงข้าวโพด ผัดกะเพราเห็ดฟาง และจับฉ่ายชีวจิต เป็นต้น

ปัจจุบันบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์อาหารประเภทนี้ไม่สามารถดึงดูดใจผู้บริโภค ประกอบกับราคาที่สูงกว่าสินค้าปกติอยู่แล้ว จึงทำให้สินค้าอาหารเหล่านี้ไม่ได้รับความนิยมจากผู้บริโภคภายนอกจากผู้บริโภคภายใน

การออกแบบบรรจุภัณฑ์ถือเป็นเรื่องละเอียดอ่อนมาก นักออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่ดีนอกจากจะต้องมีความรู้ด้านการออกแบบ มีความคิดสร้างสรรค์และมีฝีมือในการออกแบบแล้ว ควรมีความรู้ด้านการตลาด และเชิงเทคนิค เช่น การเลือกใช้วัสดุ เทคนิคการผลิตและเทคโนโลยีการพิมพ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์สินค้าใดๆก็ตามควรจะศึกษารายละเอียดของผลิตภัณฑ์นั้นๆอย่างถ่องแท้ เช่น ภาพรวมของสินค้า ตลาดเป้าหมาย ผู้บริโภค ซึ่งทั้งหมดจะเป็นภาพรวมในการออกแบบ เพื่อให้เกิดเป็นบรรจุภัณฑ์ที่ดีและตรงใจผู้บริโภค

ข้อมูลเบื้องต้นที่นักออกแบบควรรู้เกี่ยวกับการออกแบบบรรจุภัณฑ์อาหารเกษตรอินทรีย์

เครื่องหมายรับรอง

ภาพที่ 2 ตัวอย่างเครื่องหมายรับรองผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์

เครื่องหมายรับรองต่างๆเป็นสิ่งที่บ่งบอกให้ผู้บริโภคเชื่อมั่นถึงผลิตภัณฑ์ อาหารเกษตรอินทรีย์จะต้องได้รับมาตรฐาน EU (European Union) หรือจากองค์กรอื่นๆ ทั้งฉลากและบรรจุภัณฑ์ที่ใช้กับผลิตภัณฑ์จะต้องให้ความสำคัญ โดยวัสดุที่ใช้บรรจุนั้นควรนำมารีไซเคิลได้ และจะต้องมีเครื่องหมายรับรองที่ได้รับการรับรองว่าสินค้าดังกล่าวเป็นเกษตรอินทรีย์ สินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มีมาตรฐานจะได้รับเครื่องหมายรับรองซึ่งจะปรากฏอยู่บนบรรจุภัณฑ์ โดยผลิตภัณฑ์ดังกล่าวจะต้องมีส่วนผสมของเกษตรอินทรีย์อย่างน้อย 95% ในตลาดสากลผู้ประกอบการจะต้องได้รับใบอนุญาตจึงจะสามารถใช้คำว่า “Organic” กับผลิตภัณฑ์ได้ในบรรจุภัณฑ์ที่มีคำว่า “Organic” จะเป็นคำศัพท์ที่ช่วยในการจดจำ โดยเฉพาะในทางกฎหมายการใช้คำนี้เป็นการแสดงว่าผลิตภัณฑ์ได้รับการรับรองทางการค้า โดยให้สังเกตมาตรฐานรับรองต่างๆ เช่น OFF, SOPA แต่เท่าที่พบในประเทศไทยมีองค์กรที่ให้การรับรองหลัก คือ ACT (การให้การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แห่งประเทศไทย) ตามกฎของ USDA (United states Department of Agriculture) จะช่วยให้ผู้บริโภครู้ได้ว่าผลิตภัณฑ์มีการสกัดหรือผลิตด้วยวิธีการเกษตรอินทรีย์อย่างน้อย 95% นอกจากนี้ผลิตภัณฑ์อาหารที่ไม่มีส่วนผสม เช่น ผัก ผลไม้ ไข่ไก่หรือแม้กระทั่งเนื้อสัตว์ที่เลี้ยงหรือผลิตด้วยวิธีการเกษตรอินทรีย์ก็สามารถขอการรับรองมาตรฐานได้เช่นเดียวกัน แต่เครื่องหมายรับรองเกษตรอินทรีย์ USDA ORGANIC จะขึ้นอยู่กับความสนใจในการนำไปใช้บนบรรจุภัณฑ์ของผู้ประกอบการ

แนวทางการใช้คำว่า “Organic” มีดังนี้

1. ถ้าผลิตภัณฑ์นั้นเป็นผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ หรือมีส่วนผสมของเกษตรอินทรีย์ 100% สามารถใช้คำว่า “100% Organic” ได้

2. ถ้าผลิตภัณฑ์มีส่วนผสมของเกษตรอินทรีย์ 95% หรือมากกว่า สามารถใช้คำว่า “Organic” เป็นหัวเรื่องได้
3. ถ้าผลิตภัณฑ์มีส่วนผสมของเกษตรอินทรีย์ 70-95% หรือมากกว่า คำว่า “Organic” จะสามารถนำไปใช้ในการส่วนผสมได้เท่านั้น
4. ถ้าผลิตภัณฑ์มีส่วนผสมของเกษตรอินทรีย์น้อยกว่า 70% จะไม่สามารถนำคำว่า “Organic” ไปใช้ไม่ว่าจะเป็นส่วนใดของผลิตภัณฑ์

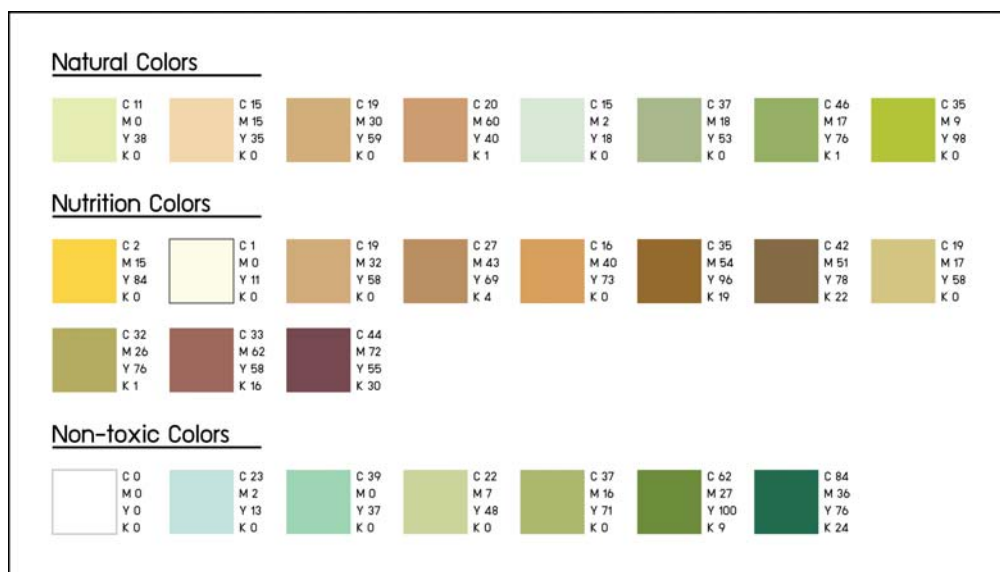
ข้อแนะนำเบื้องต้นของข้อมูลบนฉลากหรือบรรจุภัณฑ์อาหารเกษตรอินทรีย์ 100%

1. แสดงส่วนผสมทั้งหมด (ในกรณีที่มีส่วนผสมมากกว่า 1 อย่าง)
2. แสดงชื่อ-ที่อยู่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ เช่น ผู้บรรจุหีบห่อ ผู้จัดจำหน่าย ผู้นำเข้า (ถ้ามี) และผู้ผลิต จะต้องแสดงเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ที่รับรองว่าเป็นผลิตภัณฑ์ออร์แกนิกโดยองค์กรใดองค์กรที่ให้การรับรอง
3. ให้ระบุคำว่า “100% Organic” หรือ “เกษตรอินทรีย์ 100%” ได้
4. ในกรณีที่มีส่วนผสมมากกว่า 1 อย่างที่จะต้องแสดง หากมีส่วนผสมของน้ำและเกลือ ไม่ควรบ่งบอกว่าน้ำและเกลือเป็นเกษตรอินทรีย์
5. ให้ติดเครื่องหมายรับรองต่างๆบริเวณส่วนที่มีการซื้อ
6. ให้ระบุส่วนสำคัญอื่นๆ เช่น เว็บไซต์ที่ติดต่อ หรือเบอร์โทรศัพท์ เป็นต้น

สิ่งสำคัญอีกอย่างที่ควรคำนึงถึงในการออกแบบบรรจุภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ก็คือบรรจุภัณฑ์ที่ใช้บรรจุผลิตภัณฑ์ ควรใช้วัสดุจากธรรมชาติ ปัจจุบันบรรจุภัณฑ์ชนิด Bioplastic จากวัสดุชีวภาพเริ่มมีบทบาทมากขึ้น แต่มีต้นทุนในการผลิตสูง เช่น Plastic ที่ทำจากแกนข้าวโพด Eco Pack ที่ทำจากเส้นใยปาล์ม ซึ่งนำมาใช้เป็นถาดบรรจุอาหารได้ โดยทั่วไปบรรจุภัณฑ์อาหารเกษตรอินทรีย์ที่ดีควรใช้วัสดุในการผลิตให้น้อยที่สุด และบรรจุภัณฑ์จำหน่ายปลีกของผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์บางชนิด เช่น ข้าวธัญพืช ควรแสดงให้เห็นผลิตภัณฑ์จริง ซึ่งอาจไม่ต้องแสดงทั้งหมด เพราะพฤติกรรมผู้บริโภคส่วนใหญ่ต้องการเห็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องการซื้อ ดังนั้นถุงบรรจุแบบใส (Pouch) จึงมีบทบาทสูง กลยุทธ์การออกแบบบรรจุภัณฑ์อาหารเกษตรอินทรีย์นั้นไม่ว่าจะเป็นโลโก้หรือฉลาก ควรจะมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากบรรจุภัณฑ์อาหารทั่วไป เช่น การแสดงออกถึงลักษณะพื้นผิว (Texture) รูปภาพผลิตภัณฑ์ โดยรูปแบบของภาพผลิตภัณฑ์จะต้องดูเรียบง่าย การตกแต่งเพิ่มเติมด้วยวัสดุที่สื่อถึงความเป็นธรรมชาติ เป็นต้น

การใช้สี

สีเป็นส่วนที่ช่วยสร้างให้บรรจุภัณฑ์มีคุณค่าและสามารถดึงดูดใจผู้ซื้อได้ โดยปกติแล้วนักออกแบบบรรจุภัณฑ์มักใช้สีที่เน้นการล่อตาล่อใจให้เห็นถึงความน่ารับประทานของอาหาร และมีการเลือกใช้ภาพที่สื่อถึงความน่ารับประทานการเลือกใช้สีในการออกแบบบรรจุภัณฑ์เกษตรอินทรีย์นั้นไม่ควรใช้สีสดหรือสว่างจนเกินไป โดยเฉพาะสีสะท้อนแสง และสีสเปกตรัม ซึ่งบางครั้งอาจสื่อออกมาในแง่ของการมีสารพิษได้ สีที่ใช้ควรเป็นสีที่ลดค่าของสีแล้ว คือมีการผสมด้วยสีอื่นๆ หากมีความจำเป็นต้องใช้สีสดใส ควรใช้เป็นสีเน้นในปริมาณที่ไม่เกิน 20% ของปริมาณของสีที่ใช้ทั้งหมด นอกจากนี้ในการไล่เฉดสีสามารถสร้างให้บรรจุภัณฑ์เกิดความนุ่มนวลได้เป็นอย่างดี การใช้สีที่เหมาะสมสำหรับบรรจุภัณฑ์อาหารเกษตรอินทรีย์มีหลักการใช้ที่เรียกว่า 3N คือ

ภาพที่ 3 แบบสีที่เหมาะสมสำหรับบรรจุภัณฑ์อาหารเกษตรอินทรีย์

1. **Natural** สีที่สื่อถึงความกระบวนการผลิตที่ได้มาจากธรรมชาติ จะมีการลดค่าสีที่ดูไม่จัดจนเกินไป ควรเน้นการใช้สีเข้มในโทนเดียวกัน ซึ่งเป็นการเน้นเพื่อให้เกิดความโดดเด่นมากขึ้น เช่น สีเขียวอ่อนของยอดอ่อนพืช สีน้ำตาลอ่อนของฟางข้าว สีน้ำตาลของผืนดิน สีฟ้าอ่อนของก้อนเมฆ เป็นต้น

2. **Nutrition** สีที่สื่อถึงความอบอุ่น ความมีประโยชน์ ความเป็นโภชนาการของผลิตภัณฑ์ เช่น สีเหลืองของข้าวโพด สีของนํ้านมข้าว สีเหลืองทองของท้องทุ่ง สีน้ำตาลของข้าวกล้อง สีน้ำตาลเข้มของดาร์กช็อกโกแลต สีเขียวอ่อนของสังขยา สีม่วงอมแดงเข้มของถั่วแดง เป็นต้น

3. **Non Toxic : Safety** เน้นในการใช้สีในโทนสีเขียวเข้มเป็นหลัก เพื่อสื่อถึงความปลอดภัย เป็นผลิตภัณฑ์ไร้สารพิษ เช่น สีเขียวอ่อนนํ้าทะเล สีเขียวต้นกล้าของข้าว สีเขียวของถั่วเขียว สีเขียวเข้มของใบไม้ในป่าใหญ่ สีฟ้าอ่อน รวมทั้งสีขาวของนํ้านม เป็นต้น

ภาพประกอบ

ภาพและลวดลายประกอบถือเป็นสิ่งสำคัญในการดึงดูดใจผู้ซื้อ ภาพที่ใช้ควรสร้างให้ผู้บริโภคเกิดความมั่นใจในการเลือกซื้อสินค้าที่มีความปลอดภัย แนวทางในการเลือกใช้ภาพประกอบควรมีเนื้อหาที่สื่อถึงความเป็นธรรมชาติของผลิตภัณฑ์นั้นๆ เช่น ภาพพื้นที่การเกษตรอินทรีย์ ภาพเกษตรกรกำลังเก็บเกี่ยวผลผลิต ภาพผลผลิต การนำเสนออาจใช้ภาพประกอบลวดลาย เน้นรายละเอียดของภาพเพื่อความน่าสนใจ รูปแบบของภาพและเทคนิคการสร้างสรรค์สามารถใช้แนวทาง ดังนี้

1. ภาพจริงจากเทคนิคการถ่ายภาพ
2. ภาพวาดเหมือนจริง (Drawing)
3. ภาพลายเส้นย้อนยุค (Line Work)
4. ภาพที่สร้างให้เหมือนเทคนิคการพิมพ์ไม้ (Wood Cut)
5. ภาพลายเส้นกราฟิกร่วมสมัย (Graphic)

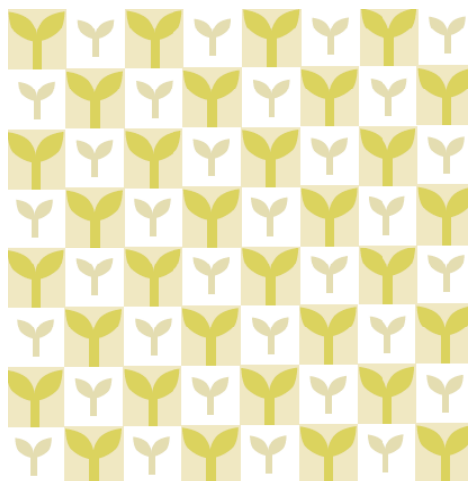

ภาพที่ 4 ตัวอย่างภาพประกอบลายพิมพ์แกะไม้

ภาพที่ 5 ตัวอย่างภาพประกอบแนว Botanical Look

ส่วนลวดลายประกอบที่ใช้ควรเป็นลวดลายที่สอดคล้องกับผลิตภัณฑ์หรือภาพประกอบ สามารถออกแบบได้โดยการตัดทอนรายละเอียด เช่น ลวดลาย pattern ขนาดเล็ก (Motif) หรือลวดลายแบบ “Neat” ซึ่งเป็นลวดลายขนาดเล็กที่มีการจัดองค์ประกอบที่สมดุลกัน เพื่อเป็นตัวเสริมให้บรรจุภัณฑ์มีความงามและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 6 ตัวอย่างลวดลายประกอบรูปแบบ Neat

ตัวอักษร

ภาพที่ 7 ตัวอย่างแบบตัวอักษรสำหรับบรรจุภัณฑ์เกษตรอินทรีย์

แบบตัวอักษรที่เหมาะสมสำหรับบรรจุภัณฑ์สินค้าเกษตรอินทรีย์นั้น สามารถใช้ได้หลายรูปแบบ ทั้งแบบทางการ กึ่งทางการ และแบบลายมือเขียน โดยสื่อถึงความเป็นธรรมชาติ ความเป็นมิตร ความดึงดูดใจให้เลือกประทาน แม้แต่ตัวอักษรแนวการ์ตูนก็สามารถใช้ได้ ซึ่งเหมาะสมสำหรับผลิตภัณฑ์กลุ่มของเด็ก ส่วนแบบตัวอักษรที่ไม่ควรนำมาใช้สำหรับบรรจุภัณฑ์สินค้าเกษตรอินทรีย์คือ แบบตัวอักษรประเภทดิจิทัล เทคโนโลยีล้ำยุค เป็นต้น

บทสรุป

อนึ่งข้อมูลทั้งหมดเป็นเพียงข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบบรรจุภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ ยังมีรายละเอียดปลีกย่อยที่ควรศึกษาเพื่อนำไปใช้พัฒนาบรรจุภัณฑ์ต่อไป

บรรณานุกรม

ธวัชชัย ศรีสุเทพ. ชุดสีโดนใจ. กรุงเทพมหานคร : Markmyweb, 2549

เกษตรอินทรีย์ทางเลือกใหม่สำหรับผู้บริโภค. (ออนไลน์). ค้นเมื่อ 08 พฤษภาคม 2554. จาก

<http://greenoceansociety.com/>

อาหารเกษตรอินทรีย์ (Organic Food). (ออนไลน์). ค้นเมื่อ 08 พฤษภาคม 2554. จาก

<http://maansajjaja.blogspot.com/2007/08/organic-food.html>

อาหารสุขภาพ. (ออนไลน์). ค้นเมื่อ 08 พฤษภาคม 2554. จาก <http://th.wikipedia.org>

สำนักพัฒนาผลิตภัณฑ์และเพิ่มมูลค่าสินค้า กรมส่งเสริมการค้าส่งออก. Organic Food Packaging. (ออนไลน์).

ค้นเมื่อ 08 พฤษภาคม 2554. จาก www.depthai.go.th/design